

האם אנשים מאוהבים יכולים לכתוב ספרות?

בתקופות של התאהבות עזה אני מתקשה לכתוב. כך גם כשההתאהבות עולה על שרטון. מה זה משאיר לי? לא הרבה.

אמת המקובלת על כולם היא שספרות טובה נוצרת על חורבותיה של אהבה שנגמרה או כלל לא התחילה, שהיא נכתבת בדמו של פצע האהבה הנכזבת. רומן החניכה המודרניסטי של האמן מוכיח זאת שוב ושוב: אמנים בכלל וסופרים בפרט אינם יצורים שמסוגלים לחיות חיי אהבה או זוגיות, הם מוכרחים לוותר על אלה כדי להפוך לסופרים מקצועיים. לפעמים הם אפילו מובילים את עצמם שלא ביודעין, או אפילו ביודעין, אל אהבות בלתי אפשריות ובלתי ממומשות רק כדי שייצא מזה סיפור טוב.

גוסטב פון אשנבאך, הסופר המתבודד שהוא גיבור "מוות בוונציה" של תומאס מאן, כותב את יצירת המופת האחרונה שלו בהשראת התשוקה הבלתי ממומשת שמתעוררת בו בערוב ימיו אל הנער היפיפה טאדג'ו; שלא לדבר על חמדת, הסופר מ"גבעת החול" של עגנון, שבונה קריירה ספרותית שלמה על אכזבותיו מנשים שאפילו לא ידעו שהוא היה מעוניין בהן אי פעם. נעימה ששון, הסופרת לעתיד, גיבורתה של עמליה כהנא-כרמון, מטיחה במורה הנחשק שלה, יחזקאל דה-סילבה: 'איך זה שאני קיימת רק כדי שאתה תראה אותי ואתה לא רואה אותי?!'; הוא, מצדו, מתעקש לא לראות אותה – לא כאובייקט אהבה, וגרוע מזה – גם לא ככותבת. שיר האהבה המוצלח ביותר שלה, זה שמנהל בית הספר בכבודו ובעצמו מתעקש לתלות על קיר בית הספר, נושא את הכותרת "מורי היקר", אך יחזקאל מודיע לה שהוא "נרדם" במהלך קריאתו. נעימה הפגועה, שחזוניה לא נענו ושיריה נדחו, יושבת בתגובה לכתוב את הטקסט שבסופו של דבר מתברר שהוא-הוא הסיפור עצמו, זה שעמליה כהנא-כרמון מעניקה לו את השם "נעימה ששון כותבת שירים" ושאת זכויות היוצרים עליו היא מועידה לאוהבת הנכזבת שלה, דיוקן האמנית כאישה צעירה.

במשך השנים שבהן אני מלמדת סטודנטים ותלמידי כתיבה את "נעימה ששון כותבת שירים" טענתי תמיד באוזניהם שלא צריך לרחם יותר מדי על נעימה האומללה. אם יחזקאל היה אכן מסוגל להכיר בכישרונה ולהיענות לחיזוריה אז יש סיכוי טוב שהיא לא היתה כותבת יותר אף מילה; ולא רק משום שהיו קוראים לה להעיד נגדו במסגרת משפט על ניצול יחסי מרות. למאהבים שאהבתם נענית אין פניות או משאבים לכתוב כלום. איזו אנרגיה ספרותית כבר יכולה להישאר אחרי הלילות נטולי השינה, השיחות האינסופיות, הדרמות, הקנאה, המחשבות הפרנואידיות, המריבות והפיוסים, שלא לדבר על כל הסקס הזה?

מילא משוררים – הם עוד נישאים על סערות הליכידו והתשוקה; הרי כל שיר יכול להפוך להתפרצות וולקנית שעומדת בפני עצמה. אבל סופרים הכותבים פרוזה זקוקים ליציבות, לסדר יום ברור ולמשמעת עצמית כדי להוציא מתחת ידם יצירה, וקל וחומר רומן באורך מלא. ואיך בדיוק אפשר לעשות זאת בתוך יחסי אהבה שהם תמיד ובהכרח כאוס מוחלט?

אנשים נשואים, ובעיקר אם נישואיהם הם מהסוג נטול התשוקה והדרמה, יכולים באופן עקרוני לכתוב רומן. ובלבד שהם עוד זוכרים משהו מימי הסער והפרץ שקדמו לחיי הנישואים, וגם שיש מישהו שלוקח על עצמו את מטלות היומיום ומעניק להם פנאי ומרחב לכתוב באופן יומיומי ורציף. אבל מה על כל השאר? מה על כל אלה שמחליטים ללכת אחרי הלב, או כל איבר אחר שמראה לבני אנוש את הדרך להשתחרר מכבלי הנישואים? בתקופות של התאהבות עזה אני מתקשה לכתוב. כך גם כשההתאהבות עולה על שרטון. מה זה משאיר לי? לא הרבה, בהנחה שאני מעוניינת להמשיך לחיות את החיים באוטנטיות ולא להיכנע למיני סידורים חברתיים כאלה ואחרים. העניין הפך להיות עבורי בעיה רצינית בשנה שעברה, שבה חוויתי מערכת יחסים זוגית סוערת למדי ובמקביל ניסיתי לכתוב רומן. התוצאה היתה שבמחשב שלי שמורות עדיין כארבע או חמש פתיחות מוצלחות ומבטיחות במיוחד של ארבעה או חמישה רומנים שנותרו שם מיותמים, בצפייה מבוישת שאציל אותם מתהום הנשייה יום אחד, כשדעתי תתיישב עליי ואחזור לחיות כאחת האדם.

ובכל זאת, אני מסרבת לקבל על עצמי את הדיכטומיה הבסיסית של רומן החניכה של האמן, זו שפירושה שכתובה שווה ויתור על אהבה. בראש ובראשונה מפני שמדובר בדיכטומיה גברית, שמבוססת על דיוקן האמן כפי שהצטייר בביוגרפיות של אמנים וסופרים ממין זכר; אלה שעבורם אהבה רומנטית היתה בגדר תוספת נעימה ולא מזיקה לחיי המשפחה הבורגניים. המשפחה הבורגנית לא רק שאפשרה לגברים כתיבה ואף עודדה אותה, אלא אף הסדירה את חיי האהבה שלהם באופן שלא יאייים על אושיות המשפחה ובוודאי לא על הכתיבה. עדות מצוינת לכך מספקים חייו של תומאס מאן עצמו, שנהנה מרווחת חיי הנישואין ומשגרת הכתיבה הנעימה שאפשרה לו אשתו המסורה, בעוד הוא שומר את הליכידו לטאדג'ואים למיניהם שמילאו את חיי הדמיון שלו וגלשו גם למציאות חייו. נשים, לעומת זאת, עבדו במסגרת הנישואים כמו שפחות במשרה מלאה, ולמי מהן היה בדיוק זמן לעסוק באהבה או לחלופין בכתיבה? לא רק שהאופציה שנשים יתחתנו מתוך אהבה (ולא מתוך דחף הישרדותי שלא לגווע ברעב) היתה בלתי-קיימת (וראו

כלכלת השידוכים שמציגות בפירוט גלוי מאוד גיבורותיה של ג'יין אוסטן שבוחרות עם מי להתחתן עפ"י גובה הליש"ט שהוא מרוויח בשנה), אלא שעצם הכתיבה היתה עבור נשים פריווילגיה מטורפת. עובדה היא שעד המאה התשע-עשרה אף אחת מהן לא כתבה רומנים, וגם כשהתחילו לכתוב, המצליחות שבהן עשו זאת בעילום שם או תוך כדי אימוץ שם עט גברי.

גם היום, בעידן שבו יש פחות נשות-סופרים ויותר סופרות, ההתמסרות של נשים לכתיבה על חשבון ה"חיים" עדיין אינה בגדר המובן מאליו; גם משום שמעמדן של נשים בתור המטפלות העיקריות בילדים לא באמת השתנה והוא מחייב אותן תמיד לשים את צורכי משפחתן במקום ראשון, וגם מפני שהיחס החברתי והתרבותי לסופרות נגוע תמיד בקדימות של החיים הפרטיים על פני הכתיבה. השאלה החוזרת על עצמה שוב ושוב בראיונות עם סופרות תהיה: "אז איך את משלבת כתיבה ואימהות/זוגיות?" וכל כתבה שתעסוק בהן, בין שמדובר בכתבת דיוקן או ברשימת ביקורת, תדגיש את חייהן הפרטיים – המשפחה, הילדים, האהבה או היעדרה – על חשבון דברי החלל והשבח ליצירה עצמה. העניין הוא שאם הדיכטומיה "כתיבה – אהבה" הופכת לא-רלוונטית עבורי כאישה משום שהעולם בכל מקרה אינו שש במיוחד לאפשר לי להעדיף את הכתיבה על פני כל היבט אחר של חיי – אולי זה בדיוק מה שיכול לתת לי את החופש לבחור או לא לבחור בחיי אהבה מבלי שזה יאיים על הכתיבה או על החופש היצירתי שלי?

בהנחה שגם כתיבה וגם אהבה אינן הכרחיות או מחויבות המציאות עבור נשים ועבור כל מי שהחליט לוותר על יתרונותיו המפוקפקים של הסדר המשפחתי ההטרונורמטיבי, האם ייתכן שממינוס ומינוס אכן יכול לצאת בסופו של דבר פלוס? שניתן לחשוב על אפשרות שבה למאהבות וגם למאהבים – לכל מי שממילא חותר תחת מוסד הנישואים הפטריארכלי מעצם בחירתו בתשוקה על פני הסדרים כלכליים וחברתיים – יש פוטנציאל לשנות את אופיו של רומן החניכה הספרותי במאה העשרים ואחת? לכתוב לתוכו את החיים ואת האהבה – את כל סוגי האהבות – באופן שינתץ גם את הסדר הבורגני וגם את סיפור החניכה הספרותי המסורתי? ואולי, במחילה, לשחרר סופית את נעימה ששון מהמורה היקר והסרבן שלה, ולאפשר לה למצוא את אושרה עם אובייקט פנוי ומתאים יותר, שאתו אפשר ליהנות משני העולמות: גם לכתוב את יצירת המופת הבאה שלה וגם לחוות זוגיות מסעירה והדדית?

הייתי רוצה מאוד לקוות שזה אפשרי.

ועכשיו כל מה שצריך זה רק לנסות למצוא את הזמן לשבת ולכתוב משהו בתוך כל הארוס הזה, שלא לדבר על הסדרי הראייה.